

Dansk Folkeparti – født i flammer*

Af Jens Ringmose, forsker, Dansk Institut for Militære Studier (DIMS)

Historiens tale siger, at når en folkebevægelse vokser sig stor sker det ofte, ja vel næsten altid, at så kommer den indre splid. Intriger og jalousi. Det, som vi på denne dag i Fremskridtspartiet, hvor vi samles for første gang på Christiansborg, virkelig må lægge os på sinde er, at det må vi undgå.¹

1. Indledning

Den 6. oktober 2005 kunne Dansk Folkeparti fejre sit første runde jubilæum i dansk politik. Og der var meget at fejre. Bortset fra at intet medlem af Dansk Folkeparti endnu har beklædt en ministertaburet, så har det unge parti scoret højt på praktisk talt alle andre tænkbare succesparametre: Som en uomgængelig del af den siddende regerings parlamentariske grundlag har partiet haft omfattende policy-indflydelse; ved samtlige folketingsvalg siden stiftelsen har Dansk Folkeparti haft fremgang (partiet er i dag Folketingets tredje største); og endelig har de partiinterne relationer været præget af et bemærkelsesværdigt fravær af strid og splittelse. Dermed adskiller Dansk Folkeparti sig afgørende fra sit fædrene ophav – Fremskridtspartiet. Broderparten af de danske politiske partier har oplevet perioder, hvor samdrægtigheden har været afløst af interne brydninger, men i heftighed og uforsonlighed er der dog næppe noget partis interne holmgange, der lader sig måle med Fremskridtspartiets selvopslidende splittelser i første halvdel af 1990'erne.

Den dramatiske kulmination på de mange interne stridigheder, der prægede Fremskridtspartiet i første halvdel af 1990'erne blev udspillet for en måbende offentlighed på partiets 23. landsmøde i Århus sidste weekend i september 1995. Begivenhederne på landsmødet antog lejlighedsvis tumultagtige dimensioner og enkelte gange var skænderierne på nippet til at bevæge sig over i rene korporlige sammenstød. Alt imens tv-kameraerne filmede. Farcen kulminerede, da en voldsomt indigneret Kristen Poulsen mod slutningen af landsmødet bordede talerstolen udenfor talerrækken og nedkaldte en bandulle over hovederne på en række navngivne partifrænder. Dermed var jorden så rigelig gødet for Dansk Folkeparti. Blot en uge efter det skelsættende landsmøde brød den detroniserede fløj anført af Pia Kjaersgaard staven over partiet og lancerede en af de sjældne partipolitiske nydannelser i nyere dansk politisk historie.²

I tiden efter undfangelsen af Dansk Folkeparti har der materialiseret sig to rivaliserende udlægninger af årsagerne til den omfattende kiv i Fremskridtspartiet i perioden indtil 1995: Én – helt dominerende – der søger brændstoffet til splittelsen i uenigheden om den politiske strategi (slapper-strammer fortællingen), og en mere overset udlægning, der finder kimen til striden i personspørgsmål samt rene og skære magtprætentioner. Førstnævnte fortælling rummer en antagelse om, at Fremskridtspartiet helt frem til 1995 var

hjem søgt af to konkurrerende fløje splittet i spørgsmålet om, hvorvidt partiet i det parlamentariske arbejde skulle forfølge en samarbejds- eller konfrontationsstrategi. Forligsdannelse og politisk konformitet eller principfasthed og protest. Denne fortælling er frem for alt blevet forfægtet af kredsen omkring Pia Kjærsgaard. Sidstnævnte fortælling, der næsten udelukkende er blevet fremført af de fremskridtsfolk, der efter bruddet valgte at blive i partiet, indeholder en klar afvisning af enhver snak om strategisk uenighed og fremhæver i stedet personstridigheder, som den kilde hvorfra de mange sammenstød udsprang.

Ambitionen med nærværende fremstilling er dobbeltsidig. Hensigten med artiklen er for det første at beskrive de partiinterne konflikter, der dannede baggrunden for stiftelsen af Dansk Folkeparti. Fremstillingens anden målsætning er at sætte spørgsmålstegn ved den hidtil dominerende udlægning af det begivenhedsforløb, der ledte frem dannelsen af Dansk Folkeparti i oktober 1995. Slapperstrammer fortællingen har i vidt omfang gyldighed for de stridigheder, der prægede partiet i perioden frem til efteråret 1990 – hvor Mogens Glistrup blev ekskluderet af Folketingsgruppen og efterfølgende stiftede Trivselspartiet – men ikke for de voldsomme brydninger der den 6. oktober 1995 ledte til stiftelsen af Dansk Folkeparti.

2. Prolog: Fremskridtspartiet fra 1973-1988

Efter jordskredsvalget den 4. december 1973 opnåede Fremskridtspartiet for første gang repræsentation i Folketinget. En stemmeandel på 15,9 pct. og 28 mandater katapulterede det purunge parti ind i landets lovgivende forsamling. Kun Socialdemokratiet var i stand til at mønstre en folketingsgruppe, der var større. Den opsigtsvækkende valgsejr havde i særligt omfang afsæt i to forhold: Dels en generel venstredrejning i dansk politik og dels personen Mogens Glistrup. Den

midtsøgende kurs, som Venstre og Det konservative Folkeparti indledte med dannelsen af den radikalt ledede VKR-regering i 1968, havde som konsekvens, at der opstod et betydeligt vakuum på højrefløjen i dansk politik. Kombinationen af de fordelagtige, strukturelle forudsætninger og den karismatiske partistifter, der lovede at sætte »bøddelkniven« ind mod lovsamlingerne og bekæmpe »administrationskineseriet«, »skrankepaverne« og »skattetyranniet« førte således til, at dansk partipolitik i slutningen af 1973 blev beriget med en ny og farverig aktør.

De 28 fremskridtsfolk, der om morgenen den 5. december vågnede op som nybagte medlemmer af landets lovgivende forsamling, udgjorde en broget flok. Fælles for de uprøvede MF'ere var dog, at de kun i meget begrænset omfang gjorde indsigelser mod den takt partistifteren anslog. På landsmødet i 1974 manifesterede Glistrups altoverskygende position i partiet sig i en kåring som livsvarigt, honorært medlem af partiets fem mand store hovedbestyrelse (Bille, 1975: 39ff), men allerede i 1977 lod de første konturer af intern splittelse sig ane. Uenigheden stod frem for alt mellem den del af folketingsgruppen, der søgte direkte indflydelse i de parlamentariske beslutningsprocesser gennem indgåelse af forlig og kompromisser, og en gruppering centreret omkring Mogens Glistrup, der ikke var villig til at give politiske indrømmelser til gengæld for en delvis gennemførelse af partiets program.³ Indtil Glistrups ufrivillige politiske sortie den 31. august 1983,⁴ var det dog i helt overvejende omfang strammernes alt-eller-intet strategi, der karakteriserede partiets politiske orientering.

Ved valget i november 1984 opnåede Mogens Glistrup genvalg til Folketinget. Et folketingsflertal kendte ham imidlertid straks uværdig til at bestride en plads på Christiansborg, og i hans sted indtrådte den 37-årige hjemmehjælper Pia Merete Kjærsgaard. For

et ambitiøst og arbejdsomt, nyvalgt gruppe-medlem gav Fremskridtspartiet yderst gunstige vilkår for et hurtigt avancement i det interne partihierarki. En chance Kjærsgaard ikke var sen til at udnytte. Allerede i 1987 blev hun således i offentligheden betragtet som partiets ledende skikkelse, og under hendes lederskab slog partiet hurtigt ind på en mere midtsøgende kurs. Glistrups tilbagekomst til Folketinget fra det ufrivillige Horserød-eksil i 1987 betød kun, at Pia Kjærsgaards krav på det politiske lederskab blev bekræftet. Hverken han eller gruppens øvrige strammere evnede i perioden frem til 1989 at rokke ved den parlamentariske strategi, der i anden halvdel af 1980'erne havde været kraftigt medvirkende til at Fremskridtspartiet var gået fra 6 til 16 mandater. Den tilsyneladende fordragelighed, der prægede partiet i slutningen af 1980'erne, skulle dog snart afløses af en ny strid uden fortilfælde i partiets kortvarige historie (Pedersen, 1997).

3. Trivselspartiet

Ved indgangen til 1990'erne var Fremskridtspartiet placeret i en parlamentarisk nøgleposition. Såfremt den borgerlige VKR-regering, der var resultatet af »fodnotevalget« i 1988, insisterede på at føre politik uden om Socialdemokratiet, var den afhængig af samfulde 16 Z-stemmer. Den centrale position i det parlamentariske puslespil skabte således særdeles gunstige forudsætninger for en realisering af Kjærsgaard-fløjens midtsøgende strategi. Parallelt med de gunstige muligheder for at opnå indflydelse gennem indgåelsen af forlig steg dog også risikoen for fornyede sammenstød mellem slappere og strammere.

Og allerede i forsommeren 1989 gik det galt. Uenighed om hvorvidt partiet burde lægge stemmer til et lovforslag vedrørende en ændring af reglerne for udbetaling af ungdomsydelser delte partiet i to. Et spinkelt flertal centreret omkring Mogens Glistrup foretrak at desavouere regeringsudspillet med den begrundelse, at nok ville en regelændring re-

præsentere en bevægelse i retning af Fremskridtspartiets principielle stillingtagen på området, men kun i et så beskedent omfang, at partiet burde stå fast på den rene fremskridtpolitik og derfor ikke lægge stemmer til forslaget. Fremskridtspartiets nej affødte øjeblikkeligt en voldsom, intern konflikt i folketingsgruppen, der snart bredte sig til baglandet. Henover sommeren og efteråret dæmpedes gemytterne en smule, men under overfladen ulmede uenighederne stadig, og i foråret 1990 eksploderede striden på ny.

I december 1989 indgik Fremskridtspartiet for første gang i partiets levetid i et finanslovsforlig. Forligsdannelsen, der blev gennemført med samtlige 16 fremskridtsmandaters velsignelse, blev i medierne udlagt som en stor sejr for Pia Kjærsgaards indflydelsessøgende kurs. Mens forligets overordnede rammer blev knæsat af Fremskridtspartiet og regeringen i slutningen af 1989, skulle den konkrete udmøntning fastlægges gennem vedtagelsen af en stribe delforslag i begyndelsen af 1990. Da et af disse udfyldende forslag – vedrørende reglerne for udbetaling af boligstøtte – kom til behandling i midten af marts, proklamerede Mogens Glistrup til gruppeflertallets store fortrydelse, at han, trods det allerede indgåede finanslovsforlig, ikke så sig i stand til at stemme for regeringsudspillet. Og som for at føje spot til skade kom yderligere tre Glistrup-støtter pludselig i tanke om, at de heller ikke – uagtet at der var vedtaget gruppedisciplin på sagen – kunne goutere forslaget. Under en veritabel storm af protester fra regeringspartierne måtte forslaget derfor kasseres.

Glistrups enegang i sagen og undsigelsen af gruppedisciplinen blev strået der knækkede kamelens ryg. Ikke blot den del af folketingsgruppen der normalt blev forbundet med Kjærsgaard-fløjen, men også flere gruppe-medlemmer der hidtil var blevet regnet som tro Glistrup-støtter, fandt at partistiften i håndtering af de udfyldende lovforslag var

gået for vidt. Man kunne være uenig med gruppens flertal, men i sager som denne måtte gruppedisciplinen respekteres. Utilfredsheden med Glistrup og hans tre epigoners halsstarrige optræden i affæren, udmøntede sig i foråret 1990 i en principiel beslutning om i fremtiden at indstille gruppemedlemmer med manglende respekt for gruppedisciplinen til fyring i partiets hovedbestyrelse.⁵ Glistrup svarede igen ved at kalde kritikerne for »rygradsløse, spytslikkende nikkedukkejasiere og middelmådigheder« og truede samtidig med at stifte et nyt parti: Trivselspartiet.

I løbet af sommeren og efteråret 1990 gik situation mere og mere i hårdknude, og den 13. november ekskluderede et spinkelt flertal i Fremskridtspartiet folketingsgruppe Mogens Glistrup, Jane Oksen, Pia Dahl og Mogens Elvensø. Da resultatet af afstemningen forelå, forlod den ekskluderede kvartet partiets gruppeværelse, og med hinanden under armene afsang de »We shall overcome«, »Altid frejdig når du går« og »På det jævne, på det jævne« til ære for det ventende presseopbud. De fire meddelte samme dag Folketingets formand, at de ønskede at anmelde et nyt parti – Trivselspartiet.⁶ Dermed var der sat foreløbigt punktum for flere års opslidende stridigheder i partiet. Med Glistrups sortie blev dansk politik ubestrideligt mere forudsigelig – men også mere kedelig.

Begivenhedsforløbet, der ledte frem til dannelsen af Trivselspartiet, giver ikke anledning til en diskvalificering af den udlægning, der har fundet årsagerne til Fremskridtspartiets splittelse i slapper-strammer dikotomien. Splittelsen i gruppen tog frem for alt afsæt i dissens mellem to konkurrerende politiske strategier – mellem et mindretal, for hvem principfasthed og ultimative krav var at foretrække frem for kompromis og politisk goodwill, samt et flertal, der var parat til at give køb på principprogrammet for til gengæld at vinde reel politisk indflydelse (Binderkrantz

& Carlsen, 2002:175). Kraftigt medvirkende til splittelsen var givetvis også Mogens Glistrups personlighed. Personer af en mindre genstridig og hårdfør natur havde næppe indtaget en så uforsonlig holdning overfor gruppeflertallets krav om indordning. Hans modvilje mod at underkaste sig flertalsafgørelser samt aversionen mod rollen som politisk konform garneret med en god portion stædighed bidrog således kraftigt til sprængningen af partiet.

Med til at konsolidere denne forestilling om Glistrups selvforståelse som politisk rebel er en skrivelse forfattet af den dobbelte partistifter selv. Under overskriften »Der som her« nedfældede Glistrup i 1989 en mindre allegori om verdensmesteren i skak Garri Kasparov, og dennes opgør med den »sleske gammeltænkermagtstræber Florencio Campomanes«.⁷ I skrivelsen skildres hvordan Kasparov »med sit lysende intellekt« dannede en modbevægelse, der havde som sit mål at »nedbryde den gængse opfattelse af skakspillet [læs: politik, JR] som noget tørt og kedeligt.«⁸ Der er næppe nogen tvivl om, at Mogens Glistrup betragtede sig selv som politikens Kasparov. En genial politisk fribytter for hvem parlamentarisk ortodoksi og varetækning var en vederstyggelighed og oppositionsrollen Fremskridtspartiets *raison d'être*. I Glistrups optik var Fremskridtspartiet mest af alt en platform, hvorfra det etablerede partipolitiske system kunne kritiseres, og kun i mindre udstrækning en direkte indflydelseskanal, der lod sig benytte i bestræbelserne på at gennemføre håndgribelige ændringer. På den baggrund kan det ikke undre, at det ikke lykkedes folketingsgruppens flertal at tvinge den uregerlige partistifter til at lystre, når der blev råbt »gruppedisciplin«.

4. Dansk Folkeparti

I tidsrummet efter eksklusionen af Glistrup og frem til sommeren 1994 var Fremskridtspartiet karakteriseret ved en for partiet usædvanlig fordragelighed. En enig folketings-

gruppe arbejdede målbevidst for at gøre partiet parlamentarisk salonfæhigt. Ledelsens ambition var frem for alt at få Fremskridtspartiet, Venstre og Det konservative Folkeparti til at fremstå som et troværdigt alternativ til den socialdemokratisk ledede firkloverregering, der efter Tamil-sagen havde afløst ti års borgerligt styre i januar 1993. Pia Kjærsgaard, der beklædte posten som politisk ordfører, var forud for folketingsvalget i september 1994 partiets ubestridte leder, mens Aage Brusgaard efter Helge Dohrmanns død i efteråret 1990 havde overtaget hvervet som folketingsgruppens formand. Fredelige tilstande i Fremskridtspartiet var dog sjældent langvarige, og henover sommeren 1994 begyndte en spirende utilfredshed med Pia Kjærsgaards ledelsesmetoder at lade sig ane. Skyerne trak sig endnu engang sammen over højrefløjspartiet.

For Fremskridtspartiet blev folketingsvalget den 21. september 1994 ingen succes. I månederne op til valget var partiet konstant blevet spået fremgang i meningsmålingerne, men på valgdagen svigtede vælgerne. På trods af en behersket fremgang i det absolutte stemmetal gik Fremskridtspartiet tilbage fra 12 til 11 mandater. Tabet af det ene mandat ændrede dog intet ved partiets parlamentariske muligheder (de var fortsat yderst begrænsede), men havde til gengæld skæbnesvangre konsekvenser for den interne magtbalance i folketingsgruppen.

På møder den 28. og 29. september 1994 samledes den nyudklækkede folketingsgruppe for første gang. Formålet var at fordele udvalgsposterne og konstituere sig på ny. Fordelingen af udvalgsposterne voldte ingen problemer, og heller ikke valget af Kirsten Jacobsen til Folketingets Præsidium var der uenighed om. Endvidere blev Pia Kjærsgaard allerede på den første mødedag genvalgt som gruppens politiske ordfører og dermed politisk leder med ti stemmer mod en blank.⁹ Så gnidningsfrit kom sammensætningen af den

nye gruppebestyrelse imidlertid ikke til at finde sted. I juni 1993 havde den siddende gruppeformand, Aage Brusgaard, meddelt gruppen, at han ikke ønskede at fortsætte på posten efter næste folketingsvalg.¹⁰ Umiddelbart efter folketingsvalget tilkendegav Pia Kjærsgaards faste støtte, Poul Nødgaard, at han var villig til at løfte ansvaret efter Brusgaard og indtil selve mødedagen, den 28. september, var han officielt den eneste kandidat til formandskabet. Det holdt dog ikke. Få timer inden gruppemødet var programsat, blev der afholdt gruppebestyrelsesmøde i den afgående ledelse. På mødet underrettede Kim Behnke om, at han ligeledes agtede at kandidere til den ledige post. Årsagen var, at han i dagene inden den 28. september var blevet opfordret af Jan Kørpe Christensen og Kirsten Jacobsen – der begge var utilfredse med Kjærsgaards ledelsesstil – til at risikere et kampvalg mod Poul Nødgaard.

På det efterfølgende gruppemøde affødte Kim Behnkes beslutning heftig debat. Bag Poul Nødgaard stod et mindretal med Pia Kjærsgaard og Kristian Thulesen Dahl i spidsen, mens Behnke nød opbakning hos blandt andre Kirsten Jacobsen og broderen Tom Behnke. Gruppemødet den 28. september resulterede ikke i nogen afklaring, og heller ikke mødet den 29. september bragte sagen nærmere en fredelig løsning. På andendagen var ingen længere i tvivl om, at Kim Behnke havde et spinkelt flertal bag sig. Det fik Pia Kjærsgaard til at proklamere, at såfremt Poul Nødgaard ikke blev valgt som gruppeformand, så ville hun i protest og med øjeblikkelig virkning forlade posten som politisk ordfører. Truslen fik dog hverken Kim Behnke eller gruppeflertallet til at ryste på hånden, og efter et nyt gruppemøde den 5. oktober kunne Behnke føje epithetet gruppeformand til visitkortet.

I ugerne efter gruppemødet den 5. oktober spredte striden sig i et hastigt tempo til partiets bagland. Hovedbestyrelsen, hvis flertal

bestod af Kjærsgaard-støtter, forsøgte gentagne gange at gribe ind i stridighederne til fordel for den forsmåede politiske ordfører, men hver gang uden held. Heller ikke en stribe af forsoningsmøder og alternative løsningsmodeller som folketingsgruppen blev præsenteret for i vinteren og foråret 1995 fandt nogen klangbund. Hver gang strandede opfindsomheden og de gode intentioner på spørgsmålet om, hvem der i fremtiden skulle bestride posten som gruppeformand. Kim Behnke og gruppens flertal var ikke til sinds at opgive den nyligt vundne formandspost, mens Pia Kjærsgaard på sin side pure nægtede at genoptage arbejdet som politisk ordfører, så længe Behnke var gruppeformand.

Henover vinteren udviklede splittelsen sig i stigende omfang til at være en strid om kompetence mellem et Behnke-venligt flertal i folketingsgruppen og en hovedbestyrelse domineret af Kjærsgaard-støtter. Gruppeflertallet protesterede voldsomt mod, hvad der blev betragtet som hovedbestyrelsens utidige indblanding i et anliggende, der retmæssigt var et gruppe-prærogativ, mens et flertal i hovedbestyrelsen følte sig berettiget – nærmest forpligtiget – til at gribe ind i den verserende splid i folketingsgruppen. I takt med at kombattanterne tog nye midler i brug – og i stigende omfang lod hånt om den diplomatiske sordin – blev brydningerne mere og mere farceagtige. En hyppigt anvendt metode i de interne sammenstød bestod i at nedgøre modparten i talrige interne skrivelser. Hovedbestyrelsens formand Poul Lindholm Nielsen yndede således, at benytte en overdreven skolemesterfacon i sin korrespondance til gruppeformanden. Den 27. januar kunne han f.eks. meddele Kim Behnke, at hovedbestyrelsen havde »planer om at *indkalde*« ham til et snarligt møde, og at han derfor »senest fredag den 3. februar« skriftligt skulle uddybe sin kritik af flertallet i hovedbestyrelsen. Kim Behnke svarede igen ved at nægte at deltage i enhver form for møde med repræsentanter for hovedbestyrelsen, hvormed han kommu-

nikerede, at en demokratisk valgt gruppeformand ikke lader sig koste rundt med af en flok politiske amatører i baglandet.¹¹

Foråret 1995 bragte ingen løsning på splittelsen, men fra slutningen af marts og indtil midten af juni lykkedes det i nogen udstrækning at undgå, at balladen blev ført ud i pressen og offentlighedens skånselsløse søgelys. Internt blev kampen imidlertid fortsat med alle forhåndenværende midler. Omkring midten af juni blev konflikten endnu engang genstand for offentlighedens interesse, da en af Kim Behnke forfattet »hemmelig strategiplan«, der udelukkende var blevet runddelt til hans egne støtter i gruppen, blev lækket til pressen. I papiret, der var *gefundenes Fressen* for den kulørte del af pressen, blev det med stor detaljerigdom beskrevet, hvordan gruppeflertallet i fremtiden skulle sikre sig mod angreb fra Kjærsgaard-støtterne.¹² Afsløringen af strategiplanen førte omgående til voldsomme reaktioner fra såvel gruppens mindretal som fra hovedbestyrelsen. Et flertal i hovedbestyrelsen fandt således, at Kim Behnkes forseelse var af en så alvorlig karakter, at der var grundlag for at ekskludere gruppeformanden fra partiet. Det fik folketingsgruppens flertal til at svare igen med en trussel om at bryde med partiet i sympati med gruppeformanden. Der var dermed risiko for, at der skulle opstå en situation, hvor gruppens flertal overfor Folketingets præsidium fastholdt, at det var Behnke-fløjens, der udgjorde Fremskridtspartiet, mens Kjærsgaard-støtterne kunne blive tvunget til – i formel henseende – at danne et nyt parti, på trods af fortsat støtte i partiets bagland. En sådan ny partidannelse ville ifølge valgloven ikke være opstillingsberettiget til folketingsvalget, førend der var indsamlet ca. 20.000 af Indenrigsministeriet godkendte underskrifter (Bille, 1998:207). En opgave der må give enhver partiformand åndenød. På den baggrund er det ikke overraskende, at et flertal i hovedbestyrelsen, da det kom til stykket, fravalgte eksklusionsvåbnet og satte sin lid til, at det

måtte lykkes Kjærsgaard-fløjen at vinde landsmødet sidste weekend i september for en ændring af magtbalancen i folketingsgruppen. Juli, august og september blev af konfliktens parter flittigt brugt til at forberede sig på landsmødet.

Fremskridtspartiet 23. landsmøde kom på flere måder til at fremstå som selve sindbilledet på det uregerlige parti. Uforudsigeligt, anarkistisk, intrigant og med en indre splittelse og uforsonlighed, der ikke tåler sammenligning med andre hjemlige partier. Kampen mellem partiets to fløje manifesterede sig primært i valget til ny hovedbestyrelse og et mistillidsvotum til den siddende hovedbestyrelse. Da røgen efter de voldsomme sammenstød på landsmødet lagde sig søndag aften, kunne Kjærsgaard-fløjen se tilbage på et totalt nederlag. Landsmødet havde med 404 stemmer mod 282 vedtaget mistillidsvotummet til den siddende hovedbestyrelse, og et flertal i den nyvalgte hovedbestyrelse bestod nu af erklærede Behnke-støtter.

I dagene efter det ragnarokagtige landsmøde var det de færreste, der havde fantasi til at forestille sig at Fremskridtspartiets stridende partier også i fremtiden kunne fastholdes inden for rammerne af ét parti. Medlemmerne fossede ud, og den første meningsmåling efter weekendens sammenstød sendte for første gang siden 1984 partiet under spærregrænsen. Adskillige af de partisoldater, der i dagene efter landsmødet returnerede partibogen, opfordrede Pia Kjærsgaard og hendes støtter i folketingsgruppen til at bryde med Fremskridtspartiet og danne et nyt parti. Såfremt Kjærsgaard også i fremtiden ønskede at spille en rolle på den indenrigspolitiske scene, var der reelt intet alternativ. Valgte mindretallet at forblive i folketingsgruppen var udsigterne til at genvinde den tabte magtposition særdeles lange. Heller ikke medlemskab hos de konservative eller Venstre virkede tillokkende. Dels var de holdningsmæssige forskelle betydelige, dels kunne de fire forvente

at komme til at beklæde tilbagetrukne og anonyme poster hos såvel Venstre som i Det konservative Folkeparti. Næppe en skæbne Kjærsgaard fandt attråværdig. Tilbage var kun lanceringen af et nyt parti. Blot en uge efter nederlaget fik Pia Kjærsgaard, Ole Donner, Kristian Thulesen Dahl og Poul Nødgaard registreret partinavnet Dansk Folkeparti. Splittelsen af Fremskridtspartiet var efter et års hidsigt tilløb fuldbgyrdet.

5. Strategisk enighed eller personrivalisering

Mens en gennemgang af det begivenhedsforløb, der ledte frem til dannelsen af Trivselspartiet, ikke gav anledning til en diskvalificering af den dominerende udlægning af striden i Fremskridtspartiet, giver brydningerne, der førte til stiftelsen af Dansk Folkeparti, anderledes grundlag for en udfordring af den herskende fortælling. I det tilgængelige kildemateriale er der absolut intet, som peger i retning af, at der var uenighed internt i gruppen med hensyn til, hvor på kontinuumet samarbejde-konfrontation partiet skulle placere sig. Der er ingen forhold, som antyder, at partiet var præget af uenighed eller debat om den parlamentariske kurs. Tværtimod. Flere forhold indikerer, at gruppeflertallet var akkurat så entusiastisk som Kjærsgaard og hendes støtter i bestræbelserne på at aflægge sig de sidste rester af protestprofilen og vinde indflydelse gennem en mere ortodoks optræden i den parlamentariske arena. Forud for valget i 1994 var Kim Behnke således særdeles aktiv i udarbejdelsen af valgoplægget »100 gode grunde til et VKZ-flertal«, der var partiets mest vidtrækkende forsøg på at nedtone ideologien og principprogrammet, for til gengæld at vinde direkte politisk indflydelse. Heller ikke efter Behnke-fløjens overtagelse af magten i folketingsgruppen i efteråret 1994 forsøgte det nye flertal, at bevæge partiet tilbage mod protestprofilen. I et internt forslag til politisk strategi fra januar 1995 betonedes Behnke således, at det var Fremskridtspartiets mål, »at opnå indflydelse

på forlig og lovgivningsarbejde, gennem samarbejde med andre partier.«¹³ Ikke en formulering der rimer særlig godt på »Glistrup«, »strammer« og »protestprofil«.

Også Fremskridtspartiets optræden i ugerne efter stiftelsen af Dansk Folkeparti tyder på, at splittelsen var forårsaget af magtstræb og ikke politisk uenighed. I et brev stilet til Venstre leder, Uffe Ellemann-Jensen og Det Konservative Folkepartis Hans Engell, bedyrede Kim Behnke således at Fremskridtspartiet også efter det 23. landsmøde agtede at videreføre den ikke-konfrontatoriske kurs, Pia Kjærsgaard førte partiet ind på i slutningen af 1980'erne:

I skal også vide, at den politiske linie vi har anlagt på Christiansborg gennem de seneste år vil blive ført videre. Spekulation om, hvorvidt Fremskridtspartiet nu vil følge en ændret linie vil forblive spekulationer. Jeg ønsker med dette brev at tilkendegive en uforbeholden vilje til, at vi med uændret styrke lever op til vore forpligtelser som en del af den ikke-socialistiske opposition.¹⁴

Heller ikke det politiske program, der udgjorde Dansk Folkepartis parlamentariske orienteringsmærke i perioden umiddelbart efter partiets dannelse, giver næring til forestillingen om uenighed baseret på strammer-slapper kontroverser. På et pressemøde den 6. oktober, hvor de fire udbrydere lancerede det nyslåede parti, erklærede Pia Kjærsgaard da også, at Dansk Folkeparti »i alt væsentligt ville videreføre Fremskridtspartiets politik«.

Endelig peger fraværet af nogen form for debat eller polemik om den politiske orientering i retning af, at der ikke eksisterede nogen reel uenighed i spørgsmålet. De tilgængelige kilder indeholder således intet vidnesbyrd om, at stridens omdrejningspunkt var spørgsmålet om protest eller samarbejde. Dette *argumentum e silentio* rummer en antagelse om, at tilstedeværelsen af to stridende politiske strategier nødvendigvis måtte efter-

lade sig spor i kildematerialet.¹⁵ Modsat brydningerne i 1989 og 1990 er det ikke tilfældet.

Konfliktens omdrejningspunkt var forud for alt andet et spørgsmål om, *hvem* der skulle lede partiet. Valget af Kim Behnke som gruppeformand var gruppeflertallets reaktion på Pia Kjærsgaards ambitioner om en strammere styring af de ofte uregerlige gruppekolleger, og den efterfølgende strid intet andet end personlig rivalisering. Der er således belæg for at forkaste den hidtil dominerende fortælling om årsagerne til de omfattende sammenstød i Fremskridtspartiet i 1994-95.

6. Konklusion

Siden splittelsen af Fremskridtspartiet i oktober 1995 er årsagerne til de partinterne trakasserier, der ledte frem til bruddet, først og fremmest blevet søgt i en intern uenighed om partiets parlamentariske strategi. Den dominerende udlægning af baggrunden for delingen af partiet har således vægtet konflikten mellem slappere og strammere, når dannelsen Dansk Folkeparti er blevet søgt forklaret. Som klarlagt i ovenstående så mangler denne fortolkning imidlertid belæg i det faktiske hændelsesforløb. Nok var brydningerne i starten af 1990'erne og eksklusionen af Mogens Glistrup, Mogens Elvensø, Pia Dahl og Jane Oksen i 1990 motiveret af dissens, med hensyn til hvilken politisk kurs partiet skulle forfølge, men striden, der ledte frem til bruddet med Pia Kjærsgaard og hendes støtter fem år senere, havde udelukkende rødder i personspørgsmål. Med 1990-ekskluderingerne var partiets strammerfløj reelt udraderet. Efter folketingsvalget i 1994 var flertallet af medlemmerne i Fremskridtspartiets folketingsgruppe måske nok mere uregerlige, end det var tilfældet i Folketingets øvrige partier, men protestprofilen hørte fortiden til. Striden var således centreret om, hvem der skulle svinge dirigentstokken i partiet – ikke hvilken takt, der skulle slås an.

Arkivfortegnelse

Fremskridtspartiets Folketingsgruppes Arbejdsarkiv (FFA), Rigsarkivet, Arkivnummer 11.019.

Mogens Glistrups Arbejdsarkiv (MGA), Rigsarkivet, Arkivnummer 11.008.

Aage Brugsaaards Privatarkiv (AaBP)

Litteraturliste

Bille, Lars, H & H. Juul Madsen, Mark Poulsen (1975), *Danmark 1966-1975 – en historisk økonomisk oversigt*, København, Berg.

Bille, Lars (1998), *Dansk Partipolitik 1987-1998*, København, DJØF.

Binderkrantz, Anne & Helle Carlsen (2002), »Når sammenholdet brydes: splittelser af partier i Danmark«, *Politica*, 34 (2), s. 168-185.

Dahl, Ottar (1996), *Gruntrekk i historieforskningens metodelære* (2. udgave, 6. oplag), Oslo, Universitetsforlaget.

Ringsmose, Jens, *Den kroniske splittelse*. Specialeafhandling, Syddansk Universitet, Odense, 2002.

Ringsmose, Jens (2003) *Kedeligt har det i hvert fald ikke været...*, Odense, Syddansk Universitetsforlag.

Pedersen, Kai (1997), *Fremskridtspartiet. De første 25 år i dansk politik*. København, Fremskridtspartiets Forlag.

Warming, Bo (1993), *Fremskridtspartiet. Mogens Glistrups arbejdsarkiv, 1973-1991*. København, Rigsarkivet

Noter

* Hvor ikke andet er angivet bygger fremstillingen på Ringsmose (2003). Tak til adjunkt Michael Baggesen Klitgaard, Institut for Statskundskab, Syddansk Universitet, for værdifulde råd og kommentarer.

1. Fra Mogens Glistrups velkomsttale ved Fremskridtspartiets første gruppemøde på Christiansborg den 8. december 1973. Talen er gengivet i sin fulde ordlyd i V.A. Jakobsen & Thorndahl (red.), *Mogens Glistrup og Fremskridtspartiet gennem 10 år*.

2. I et komparativt perspektiv er Danmark dog et af de lande, hvor partisplittelser er relativt hyppigt forekommende (Binderkrantz & Carlsen, 2002: 168).

3. Slapperne var først og fremmest legemliggjort ved Uffe Thorndal og Steffen Kjærulf-Schmidt, mens Mogens Glistrups kompromisløse protestprofil fandt støtte hos Mogens Voigt, Leif Glensgaard og Kristen Poulsgaard. Mogens Voigt var endog så indtaget af Glistrups visioner, at han omdøbte sin landejendom til »Glistrupgaard».

4. Denne dato påbegyndte Glistrup afsoningen af en fængselsdom for skattesvig.

5. Mødereferat. Tove Niemann, 29.3.1990, FFA, Pk. nr. 57. Læg: Bilag om ballede og uro 1986-1993.

6. Det lykkedes ikke Mogens Glistrup og hans støtter at indsamle de fornødne underskrifter, der skulle sikre opstilling til det efterfølgende folketingsvalg (12. december, 1990). I et desperat forsøg på igen at sikre sig adgang til Christiansborg indgik Glistrup et valgforbund med Preben Møller Hansen og partiet Fælles Kurs. Fornuftsægteskabet forblev dog barnløst, i det den særegne konstruktion ikke opnåede valg til Folketinget.

7. I det righoldige arkiv Mogens Glistrup opbyggede fra Fremskridtspartiets stiftelse, til han måtte forlade Folketinget efter valget i 1990, befandt sig adskillige ark med små sentenser, maksimer, dybsindigheder og allegorier, se Mogens Glistrups Arbejdsarkiv (MGA), Rigsarkivet, Arkivnummer 11.008.

8. »Der som her», 8.3.1989, MGA, Pk. 538. Læg: Fremskridtspartiets historie.

9. Aage Brusgaard til Folketingsgruppen, 4.10.1994, AaBP. Den blanke stemme var Pia Kjærsgaards egen.

10. Aage Brusgaard til Fremskridtspartiets folketingsgruppe, hovedbestyrelse samt repræsentanter for FPU, 30.6.1993, AaBP.

11. Korrespondance mellem Poul Lindholm Nielsen og Kim Behnke, januar-marts 1995, FFA, Pk. nr. 98. Læg: Hovedbestyrelsesmøder 1994-1999.

12. Kim Behnke, Strategi, 13.3.1995, FFA, Pk. nr. 52. Læg: Ballade og Uro i Frp.

13. Fremskridtspartiets politiske strategi, januar 1995, FFA, Pk. nr. 110. Læg: Gruppeformand. Folketingsgruppen 1994-1998.

14. Kim Behnke til Uffe Ellemann-Jensen og Hans Engell, FFA, pk. nr. 52. Læg: Uro i Fremskridtspartiet, 1991-1995.

15. For brugen af argumentum e silentio, se Ottar Dahl, *Gruntrekk i historieforskningens metodelære*.